בסיעתא דישמיא

גיליון 39
פרשת תולדות, תשפ"ז

קול סיני

פינת ההלכה

"חמש דקות למעשה" - הלכה והנהגה מזוית אקטואלית, מאת הרה"ג יעקב סיני שליט"א • סיכום שבועי

יום א', כ"ח חשוון תשפ"ז

שתה וגם גמליך אשקה: האם מותר לשתות לפני בעלי חיים?

שאלה:

כפי שכולם יודעים, אסור לאדם לאכול לפני שהוא מאכיל את בעלי החיים שלו. האם יש הבדל בענין הזה בין אכילה לשתיה? כלומר, מותר לאדם לשתות לפני שהוא דואג לבהמה?

תשובה:

זה באמת נושא חשוב ומענין שעולה מתוך פרשת השבוע שקראנו. הרי רבותינו דרשו במסכת ברכות (מ.), שאסור לאדם לאכול בעצמו, לפני שהוא נותן מזון לבהמה שלו, שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", ורק אחר כך "ואכלת ושבעת".

המהר"ם מרוטנבורג כותב בשם הריצב"א, כותב שיש בזה חיוב מן התורה. מביא אותו המגן אברהם (סימן רעא ס"ק יב). אבל יש אומרים שזהו דין דרבנן, והפסוק רק אסמכתא. ויש אחרונים שלמדו בדעת הרמב"ם שזו מידת חסידות. (ע' פ"ט מהלכות עבדים ה"ח). על כל פנים זה דבר שצריך להזהר בו, כל מי שמגדל עופות או חיות, ואפילו דגים, צריך להאכיל אותם קודם שהוא אוכל בעצמו. וכותב ספר חסידים (סימן תקלא), שזה מבואר גם בפרשה שלנו, כשאליעזר מגיע לבית בתואל, נאמר "ויתן תבן ומספוא לגמלים", ורק אחר כך "ויושם לפניו לאכול" (בראשית כד, לב-לג).

טעימה לפני הבהמה

לדעת הט"ז (סי' קסז סק"ז), שטעימה בעלמא מותרת אפילו קודם שאדם נתן אוכל לבהמתו. כי רבותינו אמרו (ברכות שם), אסור "לאכול" עד שיתן מאכל לבהמתו, ולא אמרו "אסור לטעום", וכמו שאמרו במקומות אחרים. (ע' שבת ט: אסור לטעום קודם תפלת מנחה, וכיוצא בזה בפסחים קה.). אבל הרבה אחרונים הסכימו שגם טעימה אסורה, וכמו שכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' קסז ס"ק ה). וכך פוסק מרן זצ"ל (הליכות עולם ח"א עמ' שנב).

ויש לדעת, שחיוב זה הוא אפילו אם אדם לא נמצא בביתו, כגון שהוא בעבודה או בנופש וכיוצא בזה, בכל זאת אינו יכול לאכול כל זמן שלא הקדים מזונות לבעלי החיים שברשותו. (ברכי יוסף סימן קסז סק"ז, בשם השאילת יעב"ץ).

תנו אוכל לבהמה

מהסיבה הזו מבואר בגמרא שם, שאדם שבירך המוציא לחם מן הארץ, ונזכר שלא נתן אוכל לבהמה, ובין הברכה לטעימה אמר - "תנו אוכל לבהמה", לא צריך לחזור ולברך, כי זה נחשב צורך הסעודה. כך פוסק מרן השולחן ערוך (סימן קסז ס"ו). אמנם כותב הרמ"א שאין זה לכתחילה, וכך הסכימו האחרונים, שלכתחילה יטעם מעט ולא יפסיק בין הברכה לטעימה, אבל אם אדם עשה כך, זה לא נחשב הפסק. (וע"ע יביא אומר חלק יא חאו"ח סימן כא אות י).

את העדה ואת בעירם

רק כותב בספר חסידים, כל זה לגבי אכילה. אבל לגבי שתיה של אדם ובהמה, האדם שותה קודם לבהמה. והראיה ממה שקראנו בפרשה, רבקה אומרת לאליעזר, "שתה וגם גמליך אשקה". ואליעזר מספר בבית בתואל, "ואשת וגם הגמלים השקתה" (בראשית כד, מו). עוד כותב הספר חסידים, יש לנו פסוק בפרשת חוקת, אומר הקב"ה למשה רבינו לדבר אל הסלע שיוציא מים, "והשקית את העדה ואת בעירם" (במדבר כ ח), העדה תחילה ואחר כך את בעירם. ודברי הספר חסידים הובאו במגן אברהם (סי' קסז ס"ק יח) ובעוד הרבה אחרונים.

מה הסיבה לחלק בין אוכל לשתיה? בשו"ת בית דוד (חאו"ח סימן פ), כתב הטעם משום שהשתייה לא נמשכת כל כך הרבה זמן כמו האכילה. ואסרו אפילו טעימה, כיון באכילה אדם עלול להימשך ובנתיים הבהמה מצטערת. ע"ש. טעם אחר כותב בשו"ת הר צבי (חאו"ח סימן צ אות א), או משום שהצמא הוא קשה יותר מהרעב, לכן האדם קודם לבהמה.

דעת החולקים

רק באמת הענין הזה לא מוסכם. דעת הכתב סופר (חאו"ח ס"ס לב), שגם בשתיה הבהמה קודמת לאדם, ואין ראיה מהדברים של רבקה, כי כשאדם רוצה לתת לחבר שלו, אז הוא נותן קודם לאדם ואחר כך לבהמה. ואז גם האדם יכול לשתות לפני הבהמה, כי הכל תלוי בנותן. אבל כשאדם

פינת ההלכה "חמש דקות למעשה", משודרת בימים א-ד בשעה 9:45 ברדיו 'קול ברמה'.

לקבלת השיעורים, פינות ההלכה ותיעודים נדירים מאוצרותיו ובית גנזיו של מרן זצ"ל,
הצטרפו לקבוצת "אוצרות מרן" (קבוצה שקטה).
להצטרפות לקבוצה השאירו הודעה לר' אורן סרוסי: 050-6-304-305
בקישור: https://chat.whatsapp.com/BCyQZyuwn9O4okf3kbEebL?mode=hqrt או סרקו את הברקוד.

רוצה לשתות בעצמו, תמיד הבהמה קודמת, גם בשתיה כמו באכילה. כך מוכח גם בדברי האור החיים הקדוש (בראשית כד, יט). ע"ש. וגם לגבי הראיה מהפסוק "והשקית את העדה ואת בעירם", כתב היד אפרים (על המגן אברהם שם) שאין ללמוד שבשתיה האדם קודם, כי המים שנוצרו שם היו בבחינת מעשה ניסים. ועל כל פנים, למעשה הסכימו רבים מהאחרונים שבשתיה האדם קודם לבהמה. וכך כתב מרן זצ"ל (הליכות עולם שם).

ויש בכל זה נפקא מינה משמעותית, אם אדם הפסיק בדיבור בין השתיה לטעימה. הוא בירך שהכל נהיה בדברו, ולפני שטעם, אמר "תנו לבהמה לשתות". אם נאמר שבשתיה האדם קודם לבהמה, הרי שהוא עשה שלא כדין, ולכאורה צריך לחזור ולברך. הבן איש חי (פרשת אמור סעיף טו), כותב להסתפק בזה ולכן למעשה טוב שיהרהר שוב את הברכה בלבו.

בשבת וביום טוב

יש דבר דומה לזה, שדנים האחרונים לגבי אכילת מצוה של שבת ויום טוב, אם חייב להקדים את מזונות הבהמה. הכתב סופר מסתפק בזה, ובמסקנתו כתב, שאף שמסתבר שבסעודת מצוה האדם קודם לבהמה, מכל מקום לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה להקל, ויש להחמיר בשניהם, להקדים מאכל לבהמתו גם בשבת ויום טוב, ושלא להפסיק בין ברכת המוציא לטעימה לומר "גביל לתורי". ורק אם הפסיק לא יחזור לברך המוציא, דספק ברכות להקל ע"ש. ומרן זצ"ל כתב (הליכות עולם ח"א עמ' שמו ס"ד) שיש מקום לומר שגם בשבת ויום טוב אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו לאכול, לכן אם אמר "תנו מאכל לבהמה" בין הברכה לטעימה, אין צריך לחזור ולברך.

בהמות טמאות

דרך אגב, מההוכחה הזו של ספר חסידים מהגמלים של אליעזר, לגבי אכילה ולגבי שתיה, מוכח שהדין הזה הוא גם בבהמות טמאות, ולא רק בבהמות טהורות. כך כותב בשו"ת שבות יעקב, ובכף החיים (סי' קסז אות נ). אמנם בשו"ת שאילת יעב"ץ כותב שלגבי כלבים וחתולים זו לא חובה גמורה מן הדין, כי המזון שלהם מצוי, והחתול אוכל גם דברים מאוסים. והביאו את זה כמה אחרונים. אבל מרן זצ"ל כתב בגליון כף החיים שם, שהמהר"ח אור זרוע, מרבותינו הראשונים, כתב בפירוש גם לגבי חתול, שצריך להקדים את האוכל שלו. לכן בודאי צריך להזהר בזה.

יום ב', כ"ט חשון תשפ"ז

סוף זמן תפלה: האם אפשר להתפלל שחרית אחרי חצות היום?

שאלה:

בעקבות שעון החורף, סוף זמן קריאת שמע, הפך להיות מוקדם מאוד, וגם סוף זמן תפילה הוקדם משמעותית, אבל אנחנו רואים לפעמים מניינים מאוחרים מאוד... והשאלה היא: עד מתי מותר להתפלל שחרית?

תשובה:

כפי שכולם יודעים, הזמן של תפילת שחרית, תפילת שמונה עשרה כמובן, לכתחילה רק מנץ החמה, כמו שנאמר "ייראוך עם שמש", לא מתפללים קודם לכן. רק בדיעבד, אם אדם התפלל לפני נץ החמה וזה היה אחרי עלות השחר, יצא ידי חובה, כך פוסק מרן השולחן ערוך (סימן פט ס"א). אבל אם אדם התפלל תפילת שמונה עשרה לפני עלות השחר, לא יצא ידי חובת תפילה, כי לפני עלות השחר זה עדיין לילה, זה עדיין זמן של תפילת ערבית.

לכן, פועלים שהזמן שלהם מצומצם מאוד וצריכים להגיע לעבודה בשעה מוקדמת, במיוחד בימים הללו של החורף שהנץ מאוחר יחסית, והוא עוד הולך ומתאחר, אם אין להם ברירה אחרת הם יכולים להקל להתפלל לפני הנץ, אבל אחרי עלות השחר. זה מבואר בשולחן ערוך שם (סימן פט ס"ח), וזה מה שנקרא "מניין פועלים". אבל אדם שיכול להתפלל בנץ החמה, לא רשאי להתפלל לפני הנץ, אלא יתפלל ביחידות בנץ החמה. (ילקוט יוסף ח"א עמ' קלו-קלז סעיף ב-ג. וע"ע יביע אומר ח"ט חאו"ח סי' קח אות מה. יחוה דעת ח"ז סי' יד אות א).

ארבע שעות

כל זה במה שנוגע לתחילת זמן התפילה. אבל עד מתי זמן תפילת שחרית? במשנה בברכות (כו.), דעת חכמים עד חצות, רבי יהודה אומר, עד ארבע שעות של היום. למעשה, מבואר שם (כז.) שהלכה כרבי יהודה, זמן שחרית רק עד ארבע שעות. ובכל זאת, כותבים הרי"ף והרא"ש והרמב"ם, זה רק לעניין תפילה בזמנה, אבל אפשר להתפלל עד חצות, רק אין בזה שכר של תפילה בזמנה. כך פוסק מרן השולחן ערוך (שם ס"א), אם אדם טעה או עבר והתפלל אחרי ארבע שעות עד חצות, אין לו שכר תפילה בזמנה, אבל על כל פנים שכר תפילה יש לו.

איך אנחנו מונים את הארבע שעות של זמן תפילה? כמו שלמדנו בפינות הקודמות, לגבי מצוות קריאת שמע שהיא דאורייתא, אנחנו מחמירים לכתחילה למנות את השעות מעלות השחר, כמו דעת המגן אברהם. אבל לגבי ברכות קריאת שמע, שגם הן הזמן שלהן עד ארבע שעות מהיום, כיוון שהן דרבנן אנחנו מקילים למנות מנץ החמה. כך גם לגבי תפילה, כיוון שזמן תפילה הוא בוודאי מדרבנן, אפשר לחשב את הארבע שעות רק מנץ החמה.

לא התפלל במזיד

לכן, בימים הללו סוף זמן ברכות קריאת שמע או סוף זמן תפילה הוא כבר בסביבות תשע שלושים וחמש. אחרי הזמן הזה אומנם אסור לברך ברכות קריאת שמע, אלו ברכות לבטלה, לכן אומרים קריאת שמע בלי ברכותיה, אבל אפשר עדיין להתפלל עד חצות. אפילו ציבור שנאנסו ולא התפללו שחרית עד ארבע שעות, יכולים להתפלל שחרית עם חזרת השליח ציבור כרגיל עד חצות. (ודלא כהאור לציון שהחמיר לגבי ציבור. ראה יביע אומר ח"ט חאו"ח סי' קח סוף אות נז).

רק, אם אדם היה מזיד במה שעבר זמן תפילה, הוא התעצל והתרשל ואמר "הן עוד היום גדול", במקרה כזה, כיוון שיש ראשונים שסוברים שכבר אי אפשר להתפלל כשאדם היה מזיד, כותב מרן זצ"ל, הוא יכול להתפלל עד חצות, אבל נכון שיעשה תנאי של נדבה: אם אני חייב להתפלל, אז התפילה הזאת תהיה תפילת חובה, ואם אני לא יכול להתפלל, אז תהיה התפילה הזאת תפילת נדבה.

מעוות לא יוכל לתקון

ושימו לב, אחרי חצות זה כבר 'מעוות לא יוכל לתקון'. חצות היום בימים הללו בסביבות אחת עשרה עשרים וחמש, ומאז כבר אי אפשר להתפלל שחרית. כותב מרן הבית יוסף (סימן פט), אפילו שעדיין לא הגיע זמן תפילת מנחה גדולה - זמן מנחה הוא רק משש שעות ומחצה, חצי שעה אחרי חצות היום - בכל זאת, אחרי חצות כבר אסור להתפלל שחרית, כך פוסק גם הרמ"א (שם ס"א). הב"ח והט"ז סוברים שאפשר להתפלל שחרית עד זמן

ניתן להאזין לכל פינות ההלכה, תכניות הרדיו ושיעורי הרב שליט"א במערכת "קול הלשון" | 0733-71-81-74
להזמנת הרב לשיעורי הלכה בכל רחבי הארץ, בתורתו והנהגותיו של מרן זצ"ל | 055-672-83-36

מנחה, אבל המגן אברהם והרבה אחרונים לא הסכימו לזה, כמו שכותב גם המשנה ברורה (שם סק"ז). לכן אסור לאדם להתפלל אחרי חצות ולהכניס את ראשו בחשש כזה שכל הברכות שלו יהיו לבטלה.

כותב מרן זצ"ל (ילקוט יוסף ח"א עמ' קמב ס"ו): אלו המצדיקים את עצמם באיחור זמן תפלתם מעבר לחצות היום, בטענה שהצדיקים למעלה מן הזמן, התנצלותם קשה מן החטא, ועוברים בשאט נפש על דברי רבותינו הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים. ה' הטוב יכפר בעד. ע"ש. (וע"ע יחוה דעת ח"ה סימן כב בגליון. וענף עץ אבות פ"ב מי"ג עמ' רכג). והקב"ה יקבל את כל תפילותינו ברחמים וברצון, אכי"ר.

יום ג', ל' חשון תשפ"ז

ראש חודש כסלו: שכח 'ברך עלינו' ו'יעלה ויבוא'

שאלה:

מעשה באדם שהתפלל שחרית ושכח לומר "יעלה ויבוא". כשחזר על התפילה, שכח לומר "ברך עלינו"... האם הוא חייב להתפלל פעם שלישית?

תשובה:

השאלה הזו עולה במיוחד בראש חודש כסלו, כי אנחנו בימים שעדיין צריכים להתרגל לומר "ברך עלינו". אדם שהתפלל שחרית ושכח לומר "יעלה ויבוא". אחרי שהוא סיים את התפילה, הגיע ל"יהיו לרצון" האחרון, רק אז הוא נזכר. אז ודאי, כמו שכולם יודעים, הוא חוזר לראש, כך פוסק מרן השולחן ערוך (סימן תקכב ס"א). אז הוא התפלל פעם נוספת. בתפילה הנוספת, הוא אמר "יעלה ויבוא", אבל בסוף התפילה הוא פתאום נזכר: לא אמרתי "ברך עלינו", או למנהג בני אשכנז - לא אמרתי "ותן טל ומטר לברכה". בא לתקן ונמצא מקלקל...

עכשיו הוא בא לשאול: האם אני צריך לחזור ולהתפלל פעם שלישית, או שאני יכול לצרף את התפילות. הרי בתפילה הראשונה הזכרתי "ברך עלינו", רק היה חסר לי "יעלה ויבוא", ובתפילה השנייה אמרתי "יעלה ויבוא", רק לא אמרתי "ברך עלינו", אז שתי התפילות יעלו ויבואו כאחד ויתקבלו ברחמים וברצון.

גדר מעין המאורע

זו שאלה מעניינת שהאחרונים דנים בה, אבל היא בעצם תלויה במחלוקת ראשונים גדולה: אדם שלא הזכיר מעין המאורע בתפילה, למשל לא הזכיר "יעלה ויבוא" בראש חודש, או בשבת התפלל תפילה של חול ולא הזכיר שבת, האם הדין שלו כמו מי שלא התפלל בכלל, ולכן הוא כמובן חוזר ומתפלל, או שהוא נחשב כמו מי שהתפלל, רק שצריך לחזור כדי להזכיר את המאורע, כי זה כל מה שחסר לו.

התוספות (ברכות כו:) מביאים דעת רבינו יהודה, שאם אדם טעה ולא הזכיר ראש חודש במנחה, ועבר ראש חודש, הגיע הלילה, ורק אז הוא נזכר, הוא לא מתפלל פעמיים ערבית. כי הרי מנחה הוא התפלל, רק לא אמר "יעלה ויבוא". כל מה שהוא צריך להשלים זה רק "יעלה ויבוא". אם הוא יתפלל עוד פעם ערבית, הוא לא יכול לומר "יעלה ויבוא", כי כבר עבר ראש חודש. אלא אם כן ראש חודש יומיים, והטעות הייתה ביום הראשון, אז בוודאי הוא מתפלל פעמיים ערבית, כי הוא מזכיר "יעלה ויבוא" גם בתשלומין. אבל אם ראש חודש הוא יום אחד וכבר עבר ראש חודש, אין תועלת במה שיתפלל פעמיים ערבית, כי בתפילת התשלומין הוא לא יכול להשלים "יעלה ויבוא".

אבל כותבים התוספות שמדברי הרי"ף לא משמע ככה. כיוון שהוא לא הזכיר "יעלה ויבוא", זה נחשב שהוא לא התפלל מנחה, הוא לא התפלל בכלל. אז עכשיו הוא צריך להתפלל פעמיים ערבית. ככה כתבו גם הרא"ש ותלמידי רבנו יונה, שצריך להתפלל פעמיים ערבית, למרות שהוא לא יכול כבר לתקן באמירת "יעלה ויבוא".

וזה בעצם הנידון כמו שהזכרנו: האם מי שלא הזכיר מעין המאורע, לא אמר "יעלה ויבוא", זה נחשב שהוא לא התפלל בכלל, או שהוא התפלל, רק צריך להשלים את מעין המאורע שחסר לו. כלומר, האם 'מעין המאורע' הוא חלק בלתי נפרד מהתפילה, או שזו תוספת שאפשר להשלים בתפילה נוספת.

יש הרבה מאוד השלכות לחקירה הזו שנעסוק בהן בל"נ בהזדמנות אחרת. למעשה פוסק מרן השולחן ערוך (סימן קח סי"א), כיוון שלא יצא הדבר מידי מחלוקת, יתפלל ערבית אחת לשם חובה, ועוד ערבית לשם תשלומין, ויעשה תנאי של נדבה: אם אני חייב להתפלל אז התפילה הזו תהיה חובה, ואם אני לא חייב, אז תהיה התפילה הזאת תפילת נדבה.

הלכה למעשה

וזה מחזיר אותנו לנידון שלנו: אדם התפלל היום שחרית ושכח לומר "יעלה ויבוא". הוא חוזר להתפלל, אבל הפעם שכח "ברך עלינו".

אם התפילה הראשונה עלתה לו ורק הוא צריך להשלים "יעלה ויבוא", אז סוף כל סוף בתפילה הראשונה הוא אמר "ברך עלינו", עכשיו בתפילה השנייה מספיק שהוא אמר "יעלה ויבוא". אבל אם התפילה הראשונה הייתה כאילו הוא לא התפלל בכלל, עכשיו בתפילה השנייה הוא אומנם אמר "יעלה ויבוא", אבל לא אמר "ברך עלינו", אז "חזרה חנה לשחרוריתה", הוא צריך לחזור ולהתפלל פעם שלישית.

למעשה, כותבים האחרונים, וכך פוסק מרן זצ"ל, כיוון שבכל תפילה היה חיסרון, צריך לחזור ולהתפלל פעם שלישית, עם "ברך עלינו" ועם "יעלה ויבוא", ואנחנו לא מצרפים את שתי התפילות יחד, כי אין תפילה לחצאין. רק לפני התפילה יעשה תנאי של נדבה: אם אני חייב להתפלל, אז זו תהיה תפילת חובה, ואם אני לא חייב, אז התפילה הזו תהיה תפילת נדבה. (חזון עובדיה שבת ח"א עמ' שצב סעיף יב, ובעמ' שצ הערה י).

שכח "יעלה ויבוא" וגם "ברך עלינו"

החקירה הזו נוגעת לשאלה נוספת, שיכולה להיות יותר מצויה. אדם ששכח בראש חודש גם "ברך עלינו" וגם "יעלה ויבוא", ונזכר קודם אלוקי נצור, הדין הוא צריך לחזור ל"רצה", כדי לומר יעלה ויבוא. האם הוא יכול לומר שם גם יעלה ויבוא, לפני רצה, כדי שלא יצטרך לחזור ל"ברך עלינו", או שהוא חייב לחזור ל"ברך עלינו". כותב מרן זצ"ל, שזה תלוי בנידון שלנו. כשאדם לא הזכיר מעין המאורע, האם דינו כאילו לא התפלל, ואם כן הדבר נחשב שהוא עוד לא התחיל "רצה", אז יאמר "ותן טל ומטר", ואז ימשיך "רצה" עד סיום התפילה. או שמא דינו כמי שהתפלל רק לא יצא ידי חובה, אם כן זה נחשב שהוא כבר התחיל ב"רצה", וממילא חוזר לברך עלינו.

למעשה, כותב מרן זצ"ל, כיון שיש ראשונים שסוברים שאפילו אם אדם התחיל "רצה" ולא אמר ותן טל ומטר לברכה, חוזר לשמע קולנו ולא לברך עלינו. וכך דעת הרבה פוסקים. (ע' שו"ת יביע אומר ח"ב חאו"ח סי' י אות ח). ולמרות שאנחנו לא נוקטים כן להלכה, מכל מקום יש להתחשב בדעות הללו ולפסוק לחזור לשומע תפלה. (ראה יביע אומר ח"א חאו"ח סי' מ אות ב בהערה).

לקבלת העלון בכל שבוע, הערות ושליחת שאלות לתכנית:
alonkolsinai@gmail.com | 050-6-304-305

יום ד', א' כסלו תשפ"ז

ראש חודש: מדוע מוסיפים בשנה מעוברת "ולכפרת פשע"?

שאלה:

נהגו בכל תפוצות ישראל בשנה מעוברת, להוסיף בתפילת מוסף של ראש חודש, "ולכפרת פשע". מה מקור העניין הזה? ועד מתי אומרים את ההוספה הזו, האם בכל השנה או רק עד ראש חודש ניסן?

תשובה:

נוסח "ולכפרת פשע" בשנה מעוברת, לא מוזכר בסידורים הקדמונים. לא במחזור ויטרי, ולא ברמב"ם, ולא באבודרהם. גם מרן הבית יוסף לא הביא מנהג כזה. אמנם בסידור רב עמרם גאון, מופיע הנוסח "ולכפרת פשע", כמו שמביא שער הציון (סימן תכג סק"ב), אבל לא מוזכר שאומרים אותו דווקא בשנה מעוברת, אלא זה הנוסח הקבוע בכל ראש חודש. יש כמה השערות איך באמת התקבל המנהג הזה, אבל כיום זה כבר פשט בכל תפוצות ישראל, לומר "ולכפרת פשע" בשנה מעוברת.

הטעם המפורסם לעניין הזה, כותב בספר יוסף אומץ, וכך מביא האליה רבה (סימן תכג סק"ו): היות ויש י"ב לשונות של בקשה בתפילה הזו, "חדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה, לששון ולשמחה, לישועה ולנחמה", וכן הלאה. אלו י"ב בקשות כנגד י"ב חודשי השנה. אז בשנה מעוברת, שיש י"ג חודשים, מוסיפים עוד בקשה ואומרים גם "ולכפרת פשע".

אבל למה הבקשה שכנגד השנה המעוברת, היא דווקא "לכפרת פשע"? יש בגמרא (סנהדרין יב.) מעשה בחזקיהו מלך יהודה, שעיבר את השנה מפני הטומאה. בימי אחז אביו היו כאלה שנטמאו מעבודה זרה, וחזקיהו היה מחזיר אותם למוטב, אבל הוא ידע שלא כולם יספיקו להיטהר עד חג הפסח כדי לאכול קורבן פסח בטהרה, אז הוא עיבר את השנה. הוא הוסיף עוד חודש אדר כדי לאחר את חג הפסח. אבל זה לא היה כהוגן, אז הוא ביקש רחמים על עצמו שיימחל לו העוון, ואמר: "ה' הטוב יכפר בעד" (דברי הימים ב ל, יח).

אם כן למדנו שאם מעברים את השנה שלא כדין, צריכים כפרה, לכן מוסיפים בשנה מעוברת "ולכפרת פשע", שמא עיברו את השנה שלא כהלכה. כך כותבים כמה אחרונים.

שובו בנים שובבים

יש שכתבו טעם אחר לעניין הזה, על פי השל"ה ורבותינו המקובלים, שעיקר התיקון של ימי השובבי"ם הוא בשנה מעוברת, שאז יש לנו שובבי"ם ת"ת, גם פרשיות תרומה תצוה, וזה זמן לחזור בתשובה באופן מיוחד. רבותינו אמרו (חולין ס:), שהלבנה קיטרגה ואמרה, אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, אז אמר לה הקב"ה, לכי ומעטי את עצמך. כותב השל"ה, אם הלבנה לא הייתה מתמעטת, לא הייתה לנו שנה מעוברת, כי השמש והירח היו שווים לגמרי במהלכים שלהם. כך יהיה לעתיד לבוא, "והיה אור הלבנה כאור החמה". לכן כיוון שכל עניין העיבור הוא מכוח הקיטרוג, אז שנה מעוברת ראויה יותר לתשובה ולכפרת פשעים. כותב רבי דוד זכות, שעל פי זה מוסיפים "ולכפרת פשע".

עד מתי אומרים

השאלה העיקרית בעניין הזה, היא באיזה חודשים אומרים "ולכפרת פשע", ומתי בעצם מפסיקים לומר את התוספת הזו. יש אחרונים שנראה מהם שאומרים רק בחודש אדר, רק בחודש העיבור. במיוחד אם נאמר שהחשש הוא שמא עיברו את השנה שלא כדין, אז ההוספה היא רק בחודש העיבור, כלפי חודש אדר הנוסף, כי הרי לעולם מעברים רק את חודש אדר ולא חודש אחר.

מצד שני, האליה רבה כותב שאומרים "ולכפרת פשע" בכל החודשים של השנה המעוברת, כי הרי יש שתים-עשרה בקשות, וזו הבקשה כנגד החודש השלושה עשר. כך כותב גם הבן איש חי (ש"ש פרשת ויקרא אות יט), וכך החיים, שאומרים "ולכפרת פשע" כל השנה כולה.

אבל הפרי מגדים כותב שהמנהג לומר רק עד חודש ניסן. והמשנה ברורה כותב (סימן תקכג סק"ו) שבכל מקום יעשו כמנהגם בעניין הזה, "נהרא נהרא ופשטיה". מרן זצ"ל כותב שהמנהג שלנו לומר "ולכפרת פשע" רק עד חודש ניסן, רק עד אחרי חודשי אדר. (חזון עובדיה חנוכה עמ' שו). ועל כל פנים ודאי שאם אדם שכח ולא אמר "ולכפרת פשע", לא צריך לחזור.

והקב"ה יזכה אותנו למחילת חטא ולסליחת עוון ולכפרת פשע, ויהיה החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו, תחילה וראש לפדיון נפשנו. אכי"ר.

עלון TBR מהדורת
0504972450

שיעורי הרב שליט"א המשודרים ברדיו "קול ברמה":

חמש דקות למעשה | ימים א-ד בשעה 9:45
אליבא דהילכתא - בית המדרש המשודר | יום שני בשעה 21:00 עד 22:00
פינת ההלכה | יום חמישי בשעה 13:45
מסיני בא - השבוע בהלכה ובהשקפה | יום שישי בשעה 11:00 עד 12:00